

سلامی

دانشگاه گیلان

پردیس دانشگاهی

پایان نامه کارشناسی ارشد

باز طراحی فضای بی دفاع شهری

از:

ماهور محمدخواه

استاد راهنما:

دکتر مهرناز مولوی

شهریور ۱۳۹۳

پر ديس دانشگاهي
گروه شهرسازي
رشته طراحي شهري

باز طراحي فضاي بي دفاع شهري

از:

ماهور محمدخواه

استاد راهنما:

دکتر مهري ناز مولوي

شهريور ۱۳۹۳

تقدیم ب:

بسیاری بیش از این و آمدار پدر و منت پذیر مادر هستم
و اکنون این رساله را صادقانه به خاک پای قدسی شاک تقدیم می کنم.
با این همه شک ندارم که بلندای نظر شاک از فرز ارتقا شکوهناک
بخشایش، این برگ درویشی را از پسر شاک می پذیرند. اگر چه جبران
زحمات شاک به آسانی میسر نیست، اما جز این تقدی در کف نیست شایای
رفعت شاک.

سپاسگزاری:

باری ناسپاسی است اگر این رساله را تنها حاصل کار خود بدانم که

لساتید را جمندی چون

سرکار خانم دکتر مهرناز مولوی

، بزرگواران در مسیر دشوار تہیہ و تنظیم این پروژہ مرا یاری نمودند و

همیاری مہندسان آرمات بلوکیان رودسری، علی امامی لنگرودی، پویا

حجتی، میلاد لطفی، سینا ذبیحی، حمیدرضا نخعی، آرشیبا حسن یوسفی،

شرارہ اجتماعی، حسام میری، مائدہ روشن و امین مومنی کے در تہیہ و

تنظیم این نوشتار مرا ہمراہی کردند کہ منت پذیر حمایتشان

ہستم.

باز طراحی فضای بی دفاع شهری

ماهور محمدخواه

امروزه موضوع امنیت شهری، یکی از مسائل مهم در شهرها می باشد. عوامل متعددی در ایجاد شهر امن موثر می باشند. یک عامل موثر در امنیت شهری، پیشگیری از جرم و ناهنجاری اجتماعی است.

بخش های مختلفی از جامعه در پیشگیری از جرائم و ناهنجاری های رفتاری سهیم هستند و دیدگاه های مختلفی در این مورد بیان شده است: تعدادی از محققان مانند جین جبکوبز و اسکار نیومن به طور مستقیم به جنبه طراحی شهری، طراحی منظر و تاثیر آن بر کنترل جرم و ناهنجاری اجتماعی تاکید کرده اند و برخی دیگر به جنبه های اجتماعی و روانشناسی موضوع و ارتباط آنها با جرائم پرداخته اند. هر دو مورد بر جرائم و ناهنجاری های رفتاری تاثیرات ژرفی دارد.

با توجه به مطالعات صورت گرفته، عوامل اجتماعی مانند فقر، بیکاری، ناهماهنگی اجتماعی، میزان بالای جمعیت جوان باعث ایجاد محیطی مستعد در معرض جرم و ناهنجاری رفتاری می شود، اما فاکتورهای اجتماعی تنها عوامل و جنبه های تعیین کننده جرائم و ناهنجاری های اجتماعی نیستند، طرح و کالبد فیزیکی فضا، نقش مهمی در توسعه یا پیشگیری از جرم و ناهنجاری دارد. نتایج به دست آمده در دو نمونه موردی (محدوده شهر انزلی) مورد بررسی قرار گرفته که در نهایت به معیارهایی منجر شده که به طراحان شهری در امر طراحی فضای بی دفاع یاری می رساند.

کلمات کلیدی: امنیت شهری، فضای بی دفاع، طراحی شهری، جرم و ناهنجاری، فضای عمومی.

فهرست مطالب

۱- مقدمات تحقیق

- ۱-۱- مقدمه ۲
- ۲-۱- تعریف مسئله ۲
- ۳-۱- ضرورت تحقیق ۴
- ۴-۱- سوالات تحقیق ۵
- ۵-۱- اهداف تحقیق ۵
- ۶-۱- روش تحقیق ۵
- ۷-۱- پیشینه موضوع ۵

۲- مبانی نظری و تعاریف

- ۱-۲- تعاریف و مفاهیم ۸
- ۱-۱-۲- تعاریف و مفاهیم مربوط به امنیت ۸
- ۱-۱-۱-۲- تعاریف امنیت ۸
- ۲-۱-۱-۲- مفهوم امنیت شهری ۸
- ۳-۱-۱-۲- طبقه بندی کلی امنیت ۹
- ۱-۳-۱-۱-۲- امنیت عمومی ۹
- ۲-۳-۱-۱-۲- امنیت فردی ۹
- ۳-۳-۱-۱-۲- امنیت اجتماعی ۱۰
- ۴-۳-۱-۱-۲- امنیت کالبدی ۱۰
- ۵-۳-۱-۱-۲- امنیت کارکردی ۱۰
- ۶-۳-۱-۱-۲- امنیت حرکتی ۱۰
- ۲-۱-۲- تعاریف و مفاهیم مربوط به جرم ۱۰
- ۱-۲-۱-۲- تعاریف جرم ۱۰
- ۲-۲-۱-۲- طبقه بندی کلی جرایم ۱۱
- ۳-۲-۱-۲- دلایل وقوع جرم ۱۲
- ۴-۲-۱-۲- ویژگی های جرایم و خشونت های شهری ۱۲
- ۵-۲-۱-۲- عوامل مؤثر در پیدایش جرم (آنومی) در فضای شهری ۱۳
- ۳-۱-۲- مفاهیم و تعاریف مربوط به فضای شهری امن ۱۳
- ۱-۳-۱-۲- تعاریف فضاهای شهری ۱۳
- ۲-۳-۱-۲- گونه شناسی فضاهای شهری ۱۴
- ۳-۳-۱-۲- مفهوم فضای شهری امن ۱۵
- ۴-۳-۱-۲- مفهوم محله ۱۷
- ۲-۲- امنیت ۱۸
- ۱-۲-۲- جایگاه امنیت در زندگی شهری ۱۸
- ۲-۲-۲- ابعاد امنیت ۱۹

۲۰	۳-۲-۲- تفاوت امنیت و احساس امنیت
۲۰	۴-۲-۲- شاخص های تحلیل امنیت در فضاهای شهری
۲۰	۱-۴-۲-۲- شاخص های کالبدی (مکانی) مؤثر بر امنیت فضاهای عمومی
۲۱	۱-۴-۲-۲- کیفیت شبکه معابر
۲۱	۲-۴-۲-۲- مبلمان شهری
۲۱	۳-۴-۲-۲- روشنایی
۲۲	۴-۴-۲-۲- پوشش گیاهی
۲۲	۵-۴-۲-۲- فشردگی بافت
۲۲	۶-۴-۲-۲- بسته و باز بودن محیط
۲۲	۲-۴-۲-۲- شاخص های کارکردی-عملکردی مؤثر بر امنیت فضاهای عمومی
۲۳	۱-۲-۴-۲-۲- کارکردهای فرهنگی-اجتماعی
۲۳	۲-۲-۴-۲-۲- کارکردهای اقتصادی-اجتماعی
۲۴	۳-۴-۲-۲- شاخص های اجتماعی(ذهنی) مؤثر بر امنیت فضاهای عمومی
۲۴	۱-۳-۴-۲-۲- کنترل نابهنجاری و نظارت اجتماعی
۲۵	۲-۳-۴-۲-۲- تراکم جمعیت
۲۵	۳-۲- فضاهای شهری
۲۵	۱-۳-۲- انواع فضاهای شهری
۲۶	۱-۱-۳-۲- ورودی
۲۶	۲-۱-۳-۲- میدان ها و فلکه ها
۲۶	۳-۱-۳-۲- مسیرها
۲۶	۴-۱-۳-۲- لبه آب
۲۶	۵-۱-۳-۲- پله
۲۷	۲-۳-۲- عناصر کالبدی شکل دهنده به اجزای فضای شهری
۲۷	۱-۲-۳-۲- عناصر شکل دهنده به کف
۲۷	۲-۲-۳-۲- عناصر شکل دهنده به بدنه:
۲۸	۳-۲-۳-۲- عناصر شکل دهنده به اجزا مستقر در فضای شهری
۲۹	۳-۳-۲- فضاهای شهری و ارکان سازنده آنها
۳۰	۴-۲- معنی محیط و تاثیر آن بر رفتار
۳۰	۱-۴-۲- رفتار
۳۱	۲-۴-۲- ادراک محیطی
۳۳	۳-۴-۲- تأثیر برخی عوامل محیطی در رفتار
۳۴	۵-۲- نتیجه گیری:
	۳- طراحی محیطی و تجارب جهانی
۳۷	۱-۳- طراحی محیطی CPTED
۳۷	۱-۱-۳- تاریخچه CPTED
۳۸	۲-۱-۳- CPTED چیست ؟
۳۹	۳-۱-۳- حوزه به کارگیری رویکرد CPTED

- ۳-۱-۴- مزایای به کارگیری رویکرد CPTED..... ۳۹
- ۳-۲- نظریه پردازان اولیه ۳۹
- ۳-۳- پیشگیری از جرائم از طریق طراحی محیطی (CPTED)..... ۴۱
- ۳-۳-۱- استراتژی های CPTED..... ۴۳
- ۳-۳-۱-۱- استراتژی های طراحی مکان امن در سنگاپور..... ۴۴
- ۳-۴- بررسی نمونه های موردی طراحی شده ۴۹
- ۳-۴-۱- نمونه موردی خارجی: ۴۹
- ۳-۴-۱-۱- ارتقاء مرکز شهر استرود ۴۹
- ۳-۴-۱-۲- پارک موبری ساندرلند ۵۲
- ۳-۴-۱-۳- پروژه کلیسون پوینت ، نیویورک ۵۴
- ۳-۴-۱-۴- پروژه شهر آدلاید ، استرالیا..... ۵۶
- ۳-۴-۲- نمونه موردی در ایران ۵۷
- ۳-۴-۲-۱- پروژه پیاده راه بین میدان سرپل تجریش و پارک آرزو..... ۵۷
- ۳-۴-۲-۲- پروژه محله نعمت آباد تهران ۵۸
- ۳-۵- نتیجه گیری ۶۰

۴- بررسی محدوده مورد مطالعه

- ۴-۱- انتخاب محدوده مورد مطالعه ۶۲
- ۴-۲- بررسی محیط اجتماعی ۶۳
- ۴-۳- بررسی محیط فیزیکی ۶۳
- ۴-۳-۱- اندازه و تراکم ۶۳
- ۴-۳-۲- الگو، شکل پذیری بافت ۶۳
- ۴-۳-۳- فضاهای شهری ۶۳
- ۴-۳-۴- راه ها ۶۴
- ۴-۳-۵- ساختار فعالیت ۶۴
- ۴-۳-۶- مبلمان شهری ۶۹
- ۴-۳-۷- تأسیسات شهری ۶۹
- ۴-۳-۸- حوزه های پیاده ۶۹
- ۴-۳-۹- چشم انداز و خط آسمان ۶۹
- ۴-۴- ارتباط بین ناهنجاری های رفتاری و محیط ۶۹
- ۴-۴-۱- ارتباط بین ناهنجاری های رفتاری و محیط اجتماعی ۷۰
- ۴-۴-۲- ارتباط بین ناهنجاری های رفتاری و محیط فیزیکی ۷۰
- ۴-۴-۲-۱- نقش نورپردازی در محدوده مورد مطالعه ۷۲
- ۴-۴-۳- جدول تحلیل یکپارچه محدوده مورد مطالعه به روش SWOT : ۸۵
- ۴-۵- نتیجه گیری : ۸۷

۵- ارائه راهکار و طراحی

- ۵-۱- طراحی فضای بی دفاع شهری ۸۹
- ۵-۲- معیار های طراحی فضای بی دفاع شهری ۹۲

۱۰۱.....	۳-۵ گزینه های پیشنهادی طراحی مرکز محله در کارگاه بلوک زنی
۱۰۱.....	۱-۳-۵ گزینه پیشنهادی اول
۱۰۲.....	۲-۳-۵ گزینه پیشنهادی دوم
۱۰۳.....	۳-۳-۵ گزینه پیشنهادی سوم
۱۰۴.....	۴-۳-۵ انتخاب گزینه بهینه
۱۰۵.....	۴-۵ طراحی قطعه های مورد نظر
۱۰۵.....	۱-۴-۵ کارگاه بلوک زنی متروکه
۱۱۵.....	۲-۴-۵ حاشیه مرداب به دلیل نداشتن کاربری
۱۳۳.....	منابع

فهرست جداول

- جدول (۱-۲) شرایط تحت تأثیر در وقوع جرم ۱۲
- جدول (۲-۲) ویژگی های عام برای محیط های ایمن ۱۷
- جدول (۱-۵) راهبردها و سیاست ها ۹۰

فهرست عکس ها

- عکس (۳-۱) آپارتمانهای مسکونی با پنجره های مشرف به پارک، بر آن نظارت دارند و پارک اجازه دید بصری واضح به استفاده کنندگان از فضا می دهد. ۴۵
- عکس (۳-۲) نورپردازی بیرونی برای استفاده در شب، دید کافی در فضا برای استفاده کنندگان را تامین می کند. ۴۵
- عکس (۳-۳) روگذر با انتهای روشن و واضح، در جهت افزایش امنیت ۴۶
- عکس (۳-۴) تسهیلات و تجهیزات بانکی می تواند نزدیک فعالیت های پیاده جانمایی شوند، تا میزان انزوا فضایی کاهش یابد. ۴۶
- عکس (۳-۵) کاربری های ترکیبی سازگار، می تواند میزان فعالیت، نظارت طبیعی و ارتباطات بین افراد را تشویق کند. ۴۷
- عکس (۳-۶) فضاهای باز در مرکزهای داد و ستد، می تواند برای فعالیت های گوناگون استفاده شود. ۴۷
- عکس (۳-۷) طراحی مناسب ورودی مکان ۴۸
- عکس (۳-۸) نقشه و تابلو اطلاعات باید به خوبی، طراحی و مکان یابی شوند. ۴۸
- عکس (۳-۹) طراحی مناسب، زیبا عملکردی فضا، حس امنیت را افزایش می دهد ۴۹
- عکس (۳-۱۰) سایت مرکز شهر استرود ۵۰
- عکس (۳-۱۱) تابلوها و نشانه های شاخص یکی از موارد مهم در ایجاد مکان امن بوده است. ۵۱
- عکس (۳-۱۲) مدیریت مرکز شهر در آوردن رنگ و زندگی در خیابان اصلی موفق بوده است. ۵۲
- عکس (۳-۱۳) سایت محدوده ۵۳
- عکس (۳-۱۴) منطقه بازی بچه ها از بیرون و داخل پارک باز و قابل نظارت می باشد. ۵۳
- عکس (۳-۱۵) قطع درختان انتخابی که فرصتها و مکان هایی را برای اخفاء بوجود آورده بودند، باعث افزایش نظارت و امنیت در پارک شده است. ۵۴
- عکس (۳-۱۶) عکس های پیش و پس از تغییرات یک فضا در کلیسون پوینت ۵۶
- عکس (۴-۱ و ۴-۲) کم بود نور پردازی در شب ۷۲
- عکس (۴-۳) پیاده رو کم عرض با کف سازی نا مناسب ۷۳
- عکس (۴-۴) پیاده رو با عرض مناسب ۷۳
- عکس (۴-۵) جداره فعال در وروی خیابان ۷۴
- عکس (۴-۶) نبود کف سازی مناسب ۷۵
- عکس (۴-۷) وجود نیزار و نبود جداره فعال ۷۵
- عکس (۴-۸) کارگاه متروکه بلوک زنی ۷۶
- عکس (۴-۹) نبود جداره مناسب ۷۶
- عکس (۴-۱۰) وجود جداره های نا مناسب ۷۷
- عکس (۴-۱۱) وجود ساختمان های متروکه ۷۷
- عکس (۴-۱۲) دفع زباله در کنار مرداب ۷۸
- عکس (۴-۱۳) ایجاد حصار و تصاحب توسط ساکنین ۷۸
- عکس (۴-۱۴) ریخته شدن مستقیم فاضلاب به مرداب ۷۹
- عکس (۴-۱۵) جهات نا مناسب قرار گیری برخی ساختمان ها ۸۰
- عکس (۴-۱۶) نبود جداره فعال ۸۰
- عکس (۴-۱۷) پارکینگ غیر قانونی قایق های موتوری ۸۱
- عکس (۴-۱۸) کارگاه بلوک زنی مخروبه مورد نظر ۸۲

- عکس (۱۹-۴) نبود درب مناسب ۸۲
- عکس (۲۰-۴) نبود مرز بین فضا ۸۳
- عکس (۲۱-۴) نبود فعالیت در شب ۸۴
- عکس (۲۲-۴) وجود فعالیت در روز باعث شلوغی در ورودی می شود ۸۴
- عکس (۲۳-۴) تجمع افراد به بهانه ماهی گیری ۸۵

فهرست نقشه ها

- نقشه (۱-۳) شبکه ارتباطی مسیرهای پیاده ایمن شهر آدلاید ۵۷
- نقشه (۲-۳) پهنه های نا امن اجتماعی در محله نعمت آباد ۵۹
- نقشه (۱-۴) دو محدوده مورد مطالعه ۶۲
- نقشه (۲-۴) محدوده بلا فصل ۶۵
- نقشه (۳-۴) کاربری موجود اطراف کارگاه بلوک زنی ۶۵
- نقشه (۴-۴) کاربری موجود حاشیه مرداب ۶۶
- نقشه (۵-۴) طبقات اطراف کارگاه بلوک زنی ۶۷
- نقشه (۶-۴) طبقات حاشیه مرداب ۶۸
- نقشه (۷-۴) کیفیت ابنیه حاشیه مرداب ۶۸
- نقشه (۸-۴) محیط کالبدی بر مینای چگونگی دسترسی و مدیریت و نگهداری ۷۱
- نقشه (۱-۵) گزینه پیشنهادی اول ۱۰۱
- نقشه (۲-۵) گزینه پیشنهادی دوم ۱۰۲
- نقشه (۳-۵) گزینه پیشنهادی سوم ۱۰۳
- جدول (۲-۵) جدول گولر ۱۰۴
- نقشه (۴-۵) طراحی کارگاه بلوک زنی ۱۰۶
- نقشه (۵-۵) طراحی سه بعدی کارگاه بلوک زنی ۱۰۷
- نقشه (۶-۵) طراحی حاشیه مرداب ۱۱۶
- نقشه (۷-۵) طراحی سه بعدی حاشیه مرداب ۱۱۷

فهرست شکل ها

- شکل (۱-۱) نمودار عوامل اصلی تعیین امنیت شهری ۳
- شکل (۱-۲) گونه شناسی فضاهای شهری مأخذ: (صالحی ۱۳۸۷، ۱۰۱) ۱۵
- شکل (۲-۲) فضای شهری امن (فصل مشترک مؤلفه های ایمنی و امنیت) ۱۶
- شکل (۳-۲) سلسله مراتب نیازها از دیدگاه مازلو ۱۸
- شکل (۴-۲) نمودار نقش طراحی شهری در نحوه استفاده از فضا ۲۹
- شکل (۱-۲) مبلمان شهری ۲۹
- شکل (۱-۳) فضای قابل دفاع اسکار نیومن ۴۱
- شکل (۲-۳) ایجاد مکان های فعال و دوستانه در فضا در جهت افزایش نظارت ۴۲
- شکل (۳-۳) ترکیب نقشه محدوده هایی که ساکنان کلیسون پوینت در آن ها احساس ترس می کردند (تولید شده توسط خود ساکنان) ۵۷

Abstract:

Redesigning urban defenseless space
Mahour Mohaad khah

Nowdays the issue of urban security is the one of the major subjects in cities . several factors may be responsible for creating a safe city. An important factor in urban security is prevention of crime and social disorder .

Different parts of the community in crime prevention and behavioral abnormalities contribute. Different views have been expressed on this issue . A number of researchers such as Jane and Oscar Newman directly to aspects of urban design, landscape design and its impact on the control of crime and social disorder have emphasized and the others involve with the aspects of social and psychological issues and their relation to offenses dealt .Both have strong impact on crime and behavioral abnormalities.

According to studies, social factors such as poverty, unemployment, social disharmony, high rates of youth group creates an environment prone to crime and behavioral abnormalities .but social factors aren't the only aspects of crime and social disorder . the space and the physical body has a major role in developing or prevention of crime and disorder.

The results of two case (Anzali city area) have been studied, eventually lead to measures that will help defenseless space for the city planners in the design.

Key words: urban security, Endless Space Defense, urban design, crime and disorder, public space.

فصل اول: مقدمات تحقیق

۱-۱- مقدمه

شهرهای امروز را مشکلات بسیاری همچون ترافیک، آلودگی هوا و آلودگی محیط زیست که رابطه مستقیمی با رشد و توسعه شهری دارند احاطه کرده است در کنار این گونه مشکلات، فضاهای شهری در معرض بسیاری از مشکلات ناپیدا ولی مخرب و تاثیرگذار بر سلامت انسان نیز قرار دارند. رشد بی رویه شهرها، نبود ضوابط و مقررات لازم، تمرکز بیش از حد فعالیت های گوناگون در پایین آوردن کیفیت زیست محیطی بویژه در شکل و کالبد آن، بشدت موثر است. از جمله مواردی که در پایین آوردن کیفیت محیط زیست موثر است، تعداد بسیار متنوع فضاهای آسیب پذیر شهری است که در ادبیات طراحی شهری، " فضاهای بدون دفاع شهری " نامیده می شود. فضاهای بدون دفاع شهری، فضاهایی در درون شهرها هستند که به دلیل ویژگی های فیزیکی و موقعیت قرار گرفتن آنها نسبت به دیگر نقاط شهری، قابلیت بیشتری برای وقوع رفتارهای انحرافی دارند این فضاها به کسی تعلق ندارند و کسی از آنها نگهداری و مراقبت نمیکند. بعضی از این گونه فضاها از دید عمومی پنهان هستند و به همین دلیل، فضاهای دنج و مطمئنی برای رفتارهای انحرافی محسوب می شوند؛ مانند داخل گذرهای زیرزمینی، زیرپلهای شهری. این نظر که فضاها بر رفتار فرد تأثیر می گذارند و می توانند برای تنظیم رفتار او به کار گرفته شوند، امری پذیرفتنی است. اصولاً چنین امکانی وجود دارد که از طریق برنامه ریزی و طراحی شهری و از راه ترکیب طرح ها با نوعی نظام انتظام دهنده، می توان مراتب ارتقای اخلاقی و اجتماعی افراد جامعه را فراهم ساخت. بنابراین، همانگونه که فضاهای شهری می توانند با برنامه ریزی و طرح ریزی صحیح محل بروز و نمود فضایل انسانی باشند، از جهت دیگر نیز می توانند از طریق رها شدگی و برنامه ریزی ها و طرح ریزی های نادرست و ساده به مکان بروز انواع جرایم شهری تبدیل گردند.

کمیاب امنیت، در معرض خطر بودن، ترس از قربانی شدن، استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضای شهری موفق را مورد تهدید قرار می دهد. حس اطمینان و امنیت، پیش نیازی اساسی برای طراحی شهری موفق محسوب می شود. امنیت رو به رشد، به کمک خصوصی سازی فضاها و ساختن دوباره قلمروهای عمومی و خصوصی به دست می آید.

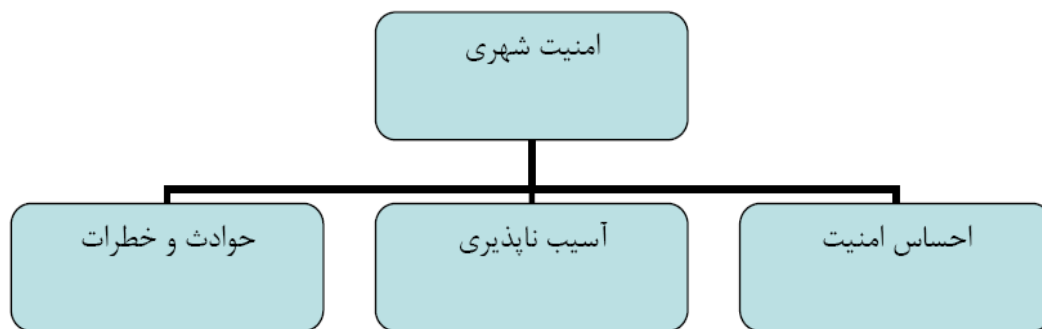
ترس از جنایت عامل مهمی در خلق فضای شهری امروزی است. در جایی که مردم احساس عدم آسایش می کنند و یا می ترسند، قلمرو فضای عمومی تنزل می یابد. عدم استفاده بعضی از فضاها گاهی مربوط به ترس از حضور در آن فضاها است. کوچه های تاریک، فضاهای خلوت و یا خیلی شلوغ که با آدم های ناجور پر شده اند، همچنین فضاهایی که اتفاقات خاصی در آن ممکن است رخ دهد از جمله این فضاهاست. بسیاری از مردم عبور از فضاهایی را که معمولاً به اجبار از آن می گذرند (این نوع فضاها، فضای جایگزین ندارد) دوست ندارند. زیرگذرهایی که تنها راه عبور از جاده های شلوغ اند، پیاده روی های کم عرض و ورودی به مکانهایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان بسته و یا سد میشوند، از جمله این فضاها هستند.

۱-۲- تعریف مسئله

موضوع اصلی این تحقیق، نقش طراحی شهری بر روی ناهنجاری های رفتاری و جرائم است و اینکه چگونه می توان از طریق طراحی و ایجاد محیط کالبدی مطلوب، از بروز ناهنجاری های رفتاری پیشگیری کرد.

بحث جرائم و ناهنجاری های رفتاری، در کشور ما نیز که دوران انتقال اجتماعی و مراحل تجربه، بازسازی اجتماعی و کالبدی خاص خود را می گذراند، اهمیت بسیار دارد. با توجه به اینکه پیشگیری همیشه بهتر از درمان است، ایجاد محیط کالبدی مطلوب می تواند نقش مهمی در پیشگیری از جرائم داشته باشد. مدیران شهری که با انبوهی از مشکلات شهری از جمله جرائم مواجه اند، می بایست رویکردهای پیشگیری از جرائم و ناهنجاری های رفتاری از طریق طراحی مناسب فضا و ایجاد محیطی مطلوب به عنوان بخشی از عوامل تاثیر گذار بر جرائم، را علاوه بر جنبه های اجتماعی مورد توجه قرار دهند.

در قرن حاضر، تاثیر نتیجه نامطلوب محیط شهرها را که خود ساخته و پرداخته ایم، در رشد و هرچه بیشتر شدن آسیب های اجتماعی در جوامع شهر نشین می توان مشاهده کرد. با توجه به اینکه رابطه انسان-شهر نیز مجموعه کنش های انسان نسبت به محیط شهر و واکنش های این محیط اجتماعی-فیزیکی نسبت به اوست، در زمینه مطالعات مربوط به شهر و فضاهای شهری، بررسی رابطه متقابل فضا و شهر، فضا و اجتماع، فضا و توده و .....و اثرات متقابل آنها بر یکدیگر و از جمله فضاهای بی دفاع، بخش مهمی از مطالعات شهری را به خود اختصاص می دهند. در این مساله با توجه به اهمیت امنیت محیط های شهری سعی بر آن است که از طریق طراحی شهری بتوان از بروز ناهنجاری های رفتاری در فضا جلوگیری به عمل آورد و به فضای امن دست یافت. البته این نکته شایان ذکر است که امنیت شهری شامل فاکتورهای گوناگونی می باشد. همانطور که در نمودار زیر نشان داده شده است عوامل اصلی شامل خطرات، آسیب ناپذیری و حس امنیت می باشد که هر کدام از آنها به عوامل فرعی دیگری تقسیم می شوند. (zhang hnging.2005)

شکل (۱-۱) نمودار عوامل اصلی تعیین امنیت شهری

با توجه به نمودار، یک شهر امن باید در برابر خطرات و حوادث و تصادفات، آسیب پذیری های اجتماعی و فیزیکی ایمن باشد و افراد در آن احساس امنیت کنند. در این تحقیق هدف ایجاد مکان عمومی امن در راستای کاهش ناهنجاری های رفتاری از طریق محیط فیزیکی مطلوب می باشد و امنیت فضا از این دیدگاه مورد بررسی قرار می گیرد.

در این نوشتار ابتدا ناهنجاری های رفتاری و جرائم و پیشینه موضوع از دیدگاه اجتماعی و فیزیکی بیان می شود، سپس رابطه رفتار و محیط، فضای عمومی، رویکردهایی در رابطه با پیشگیری از جرائم از طریق طراحی و نمونه های طراحی مکان امن مورد بررسی قرار می گیرد. با شناسایی چگونگی ساختار فضایی که باعث بروز جرم و ناهنجاری های رفتاری می شوند، راهکارها و معیارهایی در جهت بهبود و مطلوبیت کالبدی و ایجاد فضایی ایمن بیان می شود که این فضاها در پیشگیری جرائم شهری و

ناهنجاری های رفتاری نقش بسزایی دارند و نقش طراحان و کالبد فیزیکی فضا را در ایجاد امنیت عمومی به خوبی نشان می دهند. سپس با توجه به معیارهای بدست آمده فضاهای عمومی محدود که مورد بررسی قرار گرفته اند، در راستای کاهش ناهنجاری های رفتاری و ایجاد مکان امن طراحی می شوند.

۱-۳- ضرورت تحقیق

رشد و گسترش ابعاد فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آنها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و کالبدی، تاثیرات قابل توجه و در عین حال اجتناب ناپذیری را بر زندگی شهری گذاشته است. بطوریکه در قرن حاضر می توان تاثیر نتیجه نامطلوب شهرها که خود ساخته و پرداخته انسان است، در رشد و هرچه بیشتر شدن آسیب های اجتماعی و ناهنجاری های رفتاری در جوامع شهر نشین مشاهده کرد. میزان ناهنجاری های رفتاری و جرائم شهری به ویژه در ناحیه های مرکزی و حاشیه شهرهای بزرگ بسیار افزایش یافته است. تبعات متعدد و منفی این افزایش، مسئله تنظیم روابط سالم انسانی ساکنان این شهرها با محیط زندگی شان را با دشواری روبرو ساخته است.

با گسترش شهرها در دوران معاصر و عوارض و مشکلات برخاسته از شهر نشینی از جمله پدیده جرائم و ناهنجاری های شهری موضوع تحقیقات علمی شده و دیدگاه های گوناگونی در این مورد بیان شده است. تعدادی به طور مستقیم به جنبه طراحی شهری و طراحی منظر و تاثیر آن بر کنترل جرم و ناهنجاری های رفتاری مانند جین جیکوبز، اسکار نیومن تاکید کرده اند و برخی دیگر به جنبه های اجتماعی و روانشناسی موضوع و ارتباط آنها با جرائم پرداخته اند، که هر دو این جنبه بر جرائم و ناهنجاری های رفتاری تاثیرات زیادی دارند.

فضاهای عمومی شهری که به عنوان عرصه ای عمومی- اجتماعی، فرهنگی و کالبدی می باشد نه تنها می بایست واجد ویژگی های زیبا شناختی و بستر حیات مدنی شهر باشد بلکه باید دارای امنیت کافی باشد تا استفاده کنندگان از آن براحتی و آسوده خاطر فعالیت های خود را انجام دهند، زیرا نیاز به امنیت یکی از نیازهای ضروری انسان است بنابراین باید از بروز ناهنجاری های رفتاری و جرائم در فضا جلوگیری به عمل آید.

در قرن حاضر محیط های شهری نامطلوب باعث بیشتر شدن آسیب های اجتماعی و جرائم شهری شده است. با توجه به اینکه مکان، انسان و زمان، عناصر مهم ارتکاب جرم و ناهنجاری های رفتاری هستند از این رو با درک صحیح قواعد و منطق مجرمان در انتخاب مکان، زمان و نوع رفتار مجرمانه می توان از وقوع جرم و ناهنجاری های رفتاری جلوگیری کرد. به عنوان مثال بین ناهنجاری های رفتاری و محل وقوع آن مثل تاریکی و خلوتی یا شلوغی محیط بسته به نوع آن ناهنجاری رفتاری که روی می دهد ارتباط معنا داری وجود دارد. بر این اساس می بایست طراح در فرایند طراحی و جایگزینی فضایی به این امر توجه کند، از گونه ی خلق فضا که امکان نظارت عمومی را کم کند یا دسترسی به مناطق جرم خیز را افزایش می دهد جلوگیری به عمل آورد. در این راستا جلوگیری از ناهنجاریهای رفتاری از طریق طراحی مناسب و استفاده بهینه از محیط ساخته شده امری ضروری است که در بهبود کیفیت زندگی و رضایت مندی شهروندی تاثیر بسزایی دارد.